

УДК: 378:351.745.5

ПІДГОТОВКА МАЙБУТНІХ ОФІЦЕРІВ-ПРАВООХОРОНЦІВ ДО ОХОРОНИ І ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ГРОМАДСЬКОГО ПОРЯДКУ

Швець Д. В.

Національна академія внутрішніх справ, Україна, Київ

У статті актуалізовано проблему формування готовності майбутніх офіцерів органів внутрішніх справ до охорони і забезпечення громадського порядку. Здійснено аналіз поглядів сучасних педагогів та психологів щодо особливостей процесу формування готовності майбутніх фахівців до професійної діяльності та удосконалення процесу формування готовності майбутніх правоохоронців до охорони і забезпечення громадського порядку. Визначено та обґрунтовано педагогічні умови формування такої професійної якості. Означено напрями подальших педагогічних пошуків у сфері професійної підготовки майбутніх офіцерів органів внутрішніх справ.

Ключові слова: професійна підготовка, готовність майбутніх офіцерів, педагогічні умови, формування готовності.

Швец Д. В. Подготовка будущих офицеров-правоохранителей к охране и обеспечению общественного порядка / Национальная академия внутренних дел, Украина, Киев

В статье актуализирована проблема формирования готовности будущих офицеров органов внутренних дел к охране и обеспечению общественного порядка. Осуществлен анализ взглядов современных педагогов и психологов об особенностях процесса формирования готовности будущих специалистов к профессиональной деятельности и совершенствования процесса формирования готовности будущих правоохранителей к охране и обеспечению общественного порядка. Определены и обоснованы педагогические условия формирования такого профессионального качества. Отмечены направления дальнейших

педагогических поисков в области профессиональной подготовки будущих офицеров органов внутренних дел.

Ключевые слова: профессиональная подготовка, готовность будущих офицеров, педагогические условия, формирования готовности.

Dmitry Shvets Preparation of future law enforcement officers for public order protection and maintenance / National Academy of Internal Affairs, Ukraine, Kyiv

This paper analyzes the problem Modified formation of future officers of law enforcement agencies to protect and ensure public order. The analysis looks modern educators and psychologists on the specifics the process formation of future specialists for professional work and improve the process formation of future law enforcement and the protection of public order. Determined and pedagogical conditions formation of such professional quality. Determined basic directions for further research in the field of pedagogical training of future officers of the Police.

Key words: training, readiness of future officers, pedagogical conditions, formation of readiness.

Вступ. Актуальним завданням сьогодення є реформування, оптимізація роботи Міністерства внутрішніх справ України за всіма напрямками задля перетворення міліції на такий правоохоронний орган, який відповідав би вимогам українського суспільства та європейським демократичним стандартам. У цих умовах особливу увагу керівництво МВС зосереджує на практичному спрямуванні фахової підготовки правоохоронців, засвоєнню ними цінностей демократичного суспільства та готовності забезпечити безпеку громадян, суспільства та держави в цілому.

Проведений аналіз психолого-педагогічної літератури засвідчив, що особливого значення у процесі професійної підготовки набуває питання визначення та обґрунтування дієвих педагогічних умов формування готовності майбутніх офіцерів МВС України до охорони і забезпечення громадського порядку. На переконання В. Сухонос, «педагогічні умови – це якісна характеристика основних процесів і явищ освітнього середовища, що

відображає основні вимоги до організації діяльності сукупність об'єктивних можливостей, обставин педагогічного процесу, що забезпечують вирішення поставленого педагогічного завдання; комплекс заходів, що сприяє підвищенню ефективності даного процесу» [1].

Результати аналізу психолого-педагогічної літератури та наукових досліджень з проблеми формування готовності фахівців до професійної діяльності дозволяють засвідчують, що цій проблемі приділяється значна увага. Зокрема теоретичні питання професійної підготовки майбутніх фахівців та підвищення ефективності процесу навчання є предметом наукових пошуків Б. Ананьєва, Ю. Бабанського, А. Вербицького, М. Дьяченка, О. Левенець, І. Лернера, О. Пехоти, Т. Шамової. Загальні питання професійної підготовки правоохоронців розглядають О. Бандурка, С. Воробйова, О. Горохівський, О. Діденко, А. Кучеренко, І. Марчук, І. Машталір, С. Шевцов та ін. Формування професійно-моральних якостей майбутніх офіцерів досліджують В. Барковський, Т. Гороховська, О. Несімко, А. Окіпняк, В. Пліско, А. Пожидаєв, С. Полторак, І. Радомський, С. Кубіцький, Є. Левицький, Ю. Орел-Халік, О. Тогочинський, Г. Яворська та ін.

Проте, незважаючи на вагомі результати наукових пошуків, у дослідженнях цих вчених, а також інших науковців проблема підготовки майбутніх офіцерів МВС України до охорони і забезпечення громадського порядку в процесі фахової підготовки ще не стала предметом спеціального наукового вивчення та аналізу.

Мета статті та завдання. Метою статті є визначення педагогічних умов формування готовності майбутніх офіцерів МВС України до охорони і забезпечення громадського порядку.

Для досягнення мети було визначено наступні завдання: теоретично обґрунтувати зміст поняття «готовність до охорони і забезпечення громадського порядку»; конкретизувати структуру готовності майбутніх офіцерів до охорони і забезпечення громадського порядку; визначити та

обґрунтувати педагогічні умови формування готовності майбутніх офіцерів МВС України до охорони і забезпечення громадського порядку.

Виклад основного матеріалу. На основі узагальнень вчень вітчизняних дослідників, нами встановлено, що поняття готовність до професійної діяльності дослідники визначають по-різному, приймаючи до уваги мету такої діяльності, її зміст, потреби, настанови, принципи та специфіку відповідної професії. Для визначення сутності готовності майбутніх фахівців правоохоронних органів до охорони та забезпечення громадського порядку важливе значення має урахування особливостей їхньої діяльності. Факторами, що впливають на стан професійної готовності, слід назвати наступні: небезпека для життя; непевність обстановки, що виникає внаслідок широкої варіативності прийомів і способів протидії і змушує фахівця бути готовим до гнучкої зміни алгоритму оперативно-службової діяльності; обмеженість дій фахівців службовими нормами; особистісне сприйняття відповідності службових завдань і соціальної необхідності; дефіцит часу на вибір і виконання успішних дій відповідно до обстановки; регламентованість застосування засобів і способів у службовій діяльності, що пов'язана з правовою відповідальністю.

З урахуванням цього та на основі аналізу педагогічної літератури готовність майбутніх офіцерів МВС до охорони та забезпечення громадського порядку можна трактувати як сукупність мотиваційних, ціннісних, пізнавальних, креативних емоційних і вольових якостей особистості, загальний психологічний та фізіологічний стан, що забезпечує спрямованість особистості на успішне виконання професійних дій.

У контексті дослідження проблеми формування готовності до охорони та забезпечення громадського порядку важливим є висновок про те, що вищий рівень її сформованості допомагає молодому фахівцеві якісно виконувати свої професійні обов'язки, уміло застосовувати знання, використовувати досвід, перебудовувати професійні дії відповідно до складних ситуацій. Готовність майбутнього фахівця до професійної діяльності Л. Султанова трактує як інтегральний прояв ряду властивостей особистості зі спрямованістю на певний

вид діяльності. Стан готовності є складною організацією, побудованою за принципом трансформації та взаємодії компонентів, критеріїв у структурні рівні. Основними критеріями готовності є: ступінь розвитку мотивації, ступінь оволодіння системою знань, сформованість низки гностичних, проектувальних та організаційних умінь [2, с. 339]. Готовність є істотною передумовою цілеспрямованості й ефективності діяльності.

На основі проведеного аналізу наукових праць з проблеми дослідження, змісту керівних документів, у яких містяться вимоги до професійних якостей майбутніх офіцерів МВС, а також освітньо-кваліфікаційних характеристик готовності до охорони і забезпечення громадського порядку можна розглядати як комплексне утворення, що охоплює мотиваційну, когнітивну, діяльнісну та рефлексивну сфери майбутнього офіцера МВС, базується на ґрунтовних теоретичних, практичних та психологічних знаннях про особливості охорони і забезпечення громадського порядку, проявляється у здатності визначати особистісний зміст освіти та особливості майбутньої діяльності з охорони і забезпечення громадського порядку, розкривається та удосконалюється при виконанні відповідних службово-професійних функцій.

Беручи до уваги результати проведеного теоретичного аналізу психолого-педагогічної літератури щодо змісту поняття готовності до професійної діяльності, вважаємо за необхідне конкретизувати структуру готовності майбутніх офіцерів до охорони та забезпечення громадського порядку. Така структура складається з мотиваційного, когнітивного, діяльнісного і рефлексивного компонентів.

Мотиваційний, когнітивний, діяльнісний і рефлексивний компоненти репрезентують структуру готовності майбутніх офіцерів МВС до охорони та забезпечення громадського порядку. Така готовність є комплексним утворенням, базується на ґрунтовній теоретичній, практичній та психологічній обізнаності, проявляється у здатності визначати для себе особистісний зміст освіти та особливості майбутньої діяльності з охорони і забезпечення громадського порядку, розкривається та удосконалюється при виконанні

службово-професійних функцій з охорони і забезпечення громадського порядку.

В процесі визначення та обґрунтування педагогічних умов готовності майбутніх офіцерів МВС України до охорони і забезпечення громадського порядку ми враховували специфіку і характер майбутньої професійної діяльності правоохоронців, структуру та зміст професійної діяльності майбутніх офіцерів МВС, а також існуючу практику вирішення цієї проблеми у сучасних науково-педагогічних дослідженнях. Нами встановлено, що основною характеристикою готовності до професійної діяльності майбутніх офіцерів є взаємозв'язок та взаємоузгодженість її внутрішніх структурних компонентів, які сприяють продуктивній діяльності особистості. Тобто професійна готовність передбачає наявність та комплексний розвиток у фахівця необхідних для майбутньої діяльності знань, умінь, навичок, що поєднані з професійними якостями і здібностями та сформованими мотивами, прагненнями і настановами.

У процесі наукових пошуків встановлено, що педагогічні умови є сукупністю способів, методів та організаційно-педагогічних форм реалізації педагогічного процесу у ВНЗ, завдяки яким забезпечується реалізація його мети, шляхом створення сприятливого середовища для формування професійних якостей. Особливого значення при цьому набуває діяльність щодо виявлення й обґрунтування найбільш повного «переліку необхідних умов, з яких неможливо виключити жодного компонента, не порушуючи обумовленості, та до яких не можна додати нічого, що не було б зайвим» [3, с. 25].

З метою визначення необхідних та ефективних умов формування професійної готовності майбутніх офіцерів до охорони і забезпечення громадського порядку ми проаналізували дослідження О. Бикової, В. Монастирського, С. Полторака, В. Уліч та ін., у яких вирішувались подібна проблема та здійснювався пошук шляхів удосконалення цього процесу.

Це дозволило нам висловити припущення, що процес формування готовності майбутніх офіцерів МВС до охорони і забезпечення громадського порядку буде більш результативним за умови впровадження в навчально-виховному процесі наступних психолого-педагогічних умов:

- активізація та розвиток мотивації до навчальної діяльності у майбутніх офіцерів;
- забезпечення професійної спрямованості практичної складової підготовки майбутніх офіцерів в ВНЗ;
- оптимізація змісту, форм і методів формування готовності до охорони і забезпечення громадського порядку в процесі фахової підготовки;
- використання особистісно-орієнтованого підходу в процесі викладання спеціальних дисциплін.

Системне впровадження в навчально-виховному процесі визначених умов сприятиме не лише процесу становлення військового фахівця під час навчання у ВНЗ, але і дозволить знайти ефективні шляхи подолання суперечностей у цьому процесі.

Вибір такої умови, як активізація та розвиток мотивації до навчальної діяльності у майбутніх офіцерів, обумовлений тим, що на сьогодні процес підготовки офіцерів вищої кваліфікації ускладнюється багатьма політичними, економічними, соціальними та іншими факторами. У такій ситуації першочерговим завданням вищої школи є пошук внутрішніх резервів для стимулювання кожної особистості до навчання та самостійного розвитку необхідних професійних здібностей. Як відомо, діяльність людини завжди вмотивована певними чинниками, а її ефективність залежить від мотивації. Саме мотиви є основними рушійними факторами активної поведінки та внутрішніми джерелами активності особистості при здобутті знань, умінь та навичок, необхідних для подальшого навчання, самоосвіти та майбутньої професійної діяльності [4].

Зазвичай кожна особистість характеризується тим, що одночасно її діяльність детермінована кількома групами мотивів. Внутрішні і зовнішні

мотиви формуються під впливом різних факторів. Так підґрунтям виникнення внутрішнього мотиву є бажання, прагнення особистості досягти певного результату, основою зовнішнього мотиву може бути прохання, наказ чи вимоги інших суб'єктів взаємин. Нами встановлено, що серед мотивів також виділяють мотиви навчальної та професійної діяльності майбутніх офіцерів-правоохоронців: навчальні, соціальні й особистісного розвитку. Навчальні мотиви орієнтовані безпосередньо на набування нових знань, умінь і навичок. Соціальні мотиви стосуються суспільства загалом: це значимість і престижність у суспільстві діяльності працівника міліції – захист правопорядку; можливість свого внеску в підвищення захищеності громадян. Мотиви особистісного розвитку курсанта – можливість виявити свій творчий потенціал (виявити себе, перевірити свої сили); необхідність подолання труднощів, пов'язаних із працею та самовдосконаленням, тощо.

Доречно наголосити, що сила впливу зовнішніх мотивуючих чинників не завжди відповідає рівню внутрішньої мотивації, що пов'язано із характерними властивостями кожної особистості та внутрішніми психологічними процесами кожного курсанта. З огляду на це для активізації та розвитку мотивації слід змістити акцент впливу саме на емоційну складову, яка у першу чергу підпадає під вплив зовнішніх факторів, викликає в особистості інтерес до пізнання явищ, спонукає до повсякденної активної діяльності та викликає бажання до саморозвитку і самовдосконалення.

Таким чином, формування мотиваційної сфери майбутнього офіцера відбувається з моменту його вступу до ВНЗ та протягом усього періоду професійного розвитку особистості правоохоронця. Процес формування мотиваційної сфери майбутнього офіцера є досить складним, однак його сутність у навчальному процесі полягає у тому, щоб викладачі використовували такі прийоми, засоби та спеціально створювали умови у навчальній діяльності, які б сприяли актуалізації та усвідомлення курсантами окремих ситуативних мотивів, ідеалів, прагнень, морально-етичних норм поведінки, та поступово перетворювались у стійкі внутрішні мотиви. Усвідомлення основних мотивів

професійної діяльності та розуміння значущості цього явища є передумовою формування готовності до здійснення дій з охорони і забезпечення правопорядку.

Наступною умовою ми обрали професійну спрямованість практичної складової професійної підготовки майбутніх офіцерів МВС.

Зважаючи на особливості та зміст майбутньої професійної діяльності офіцерів МВС особливе місце в структурі готовності до професійної діяльності відводять здатності майбутніх офіцерів вирішувати професійні завдання в різних умовах, подекуди доволі екстремальних. Після закінчення ВНЗ випускників очікують різні види та форми діяльності, в які необхідно буде активно включатись та володіти належним рівнем компетентності для вирішення конкретних завдань. Однією із головних передумов становлення фахівця правоохоронної сфери є набуття практичного досвіду роботи, який передбачає застосування курсантами теоретичних знань на практиці, оволодіння загальними та фаховими компетенціями, формування уявлень про конкретні види діяльності майбутнього офіцера та про суб'єктів впливу, що складають сутність професійної готовності майбутнього фахівця. Практична підготовка передбачає створення реальних умов, що проектують майбутню діяльність правоохоронця, створення як типових так і нетипових ситуацій, які відповідають їй за змістом і структурою. При цьому більшу частину знань, умінь та навичок він повинен опанувати під час навчання у ВНЗ, що у свою чергу у подальшому сприятиме розвитку здатності самостійно використовувати особистісний потенціал для вирішення службових завдань та здійснювати ефективне управління власним процесом становлення як фахівця. Проте окремі науковці за результатами власних спостережень спостерігають погіршення практичної підготовки у вищих навчальних закладах, наслідком якого є відсутність у фахівців навичок практичної роботи за обраним напрямом (спеціальністю), а також знань сучасних технологій [5, с. 12].

Безперечно, на загальнонауковому рівні теоретичні знання завжди підкріплювались практичним аспектом їх реалізації та розглядались як

невід'ємні фактори професійного становлення майбутнього фахівця. У цій взаємодії саме практика має визначальне значення та є завершальним етапом формування особистісних та професійних компетенцій, усвідомлення соціального призначення професії, формування професійного світогляду, адаптації до специфічних умов майбутньої діяльності після призначення на посаду, покращання усього процесу пізнання.

Реалізація завдання щодо практичної спрямованості професійного навчання майбутніх офіцерів відбувається шляхом створення чіткої системи взаємодії теоретичної складової навчання з процесом набуття практичних компетенцій після призначення на відповідну посаду. З цією метою проводиться моніторинг особливих умов майбутньої професійної діяльності правоохоронців та, у зв'язку з цим, приводяться у відповідність зміст навчальних планів та робочих програм навчальних дисциплін, застосовуються новітні підходи, що забезпечать підвищення якості підготовки фахівців, активно впроваджуються нові форми та методи навчання (групові вправи, бінарні методи, ділові ігри, стажування тощо).

Таким чином, зазначена педагогічна умова сприятиме активному позитивному ставленню курсантів до майбутньої професійної діяльності, формуванню свідомого сприйняття особливостей її змісту та умов проходження, а також засвоєння тих нормативних вимог, що їх висуває суспільство до правоохоронця.

Наступною педагогічною умовою формування готовності майбутніх офіцерів до здійснення дій із охорони і забезпечення громадського порядку ми обрали оптимізацію змісту, форм і методів формування готовності до охорони і забезпечення громадського порядку в процесі фахової підготовки.

Аналізуючи власний досвід педагогічної діяльності, зазначимо, що реалізація даної педагогічної умови передбачає застосування різноманітних форм, методів та прийомів, які використовують викладачі та за допомогою яких курсанти залучаються до співпраці, активізується їх зацікавленість у пошуку відповідей на питання проблемного характеру, створюється атмосфера

взаємодії та співпраці, відбувається діалогічне спілкування рівноправних партнерів, формуються потреби в набутті та поглибленні знань. У цій ситуації вагомого значення набувають чітке планування та керівництво навчальним процесом, оптимальний вибір активних та інтерактивних методів навчання, дидактичних прийомів, які стимулюють пізнавальну активність і самостійність курсантів, залучають студентів до активної логічної розумової та мовленнєвої діяльності, організація та керівництво самостійною роботою курсантів, аналіз результатів спільної діяльності з метою її подальшого удосконалення.

Таким чином, вибір оптимальних форм, засобів та методів в процесі навчально-виховної роботи дозволить залучити курсантів до співпраці, активізувати їх зацікавленість у пошуку відповідей на питання проблемного характеру, створити атмосферу взаємодії та співробітництва, забезпечити діалогічне спілкування рівноправних партнерів, сформувані потреби в набутті та поглибленні знань.

Наступною педагогічною умовою є використання особистісно-орієнтованого підходу в процесі викладання спеціальних дисциплін.

Розробку цієї педагогічної умови ми пов'язали з тим, що професійна підготовка передбачає формування спеціальних якостей та здібностей, які забезпечать у майбутніх фахівців належний рівень професіоналізму. Ця обставина зумовлює необхідність впровадження в навчально-виховний процес нових форм, методів і способів формування умінь, вона передбачає подолання консервативних підходів у системі професійної підготовки майбутніх офіцерів, у якій не завжди враховано індивідуальні психологічні характеристики кожної особистості, необхідність стимулювання особистісного саморозвитку та професійної творчості курсантів.

За результатами нашого дослідження ми дійшли висновку, що в процесі формування готовності майбутніх офіцерів до професійної діяльності порядку ключове значення мають особистісні якості, які відображають загальний рівень розвитку особистості (а не лише значущі для конкретної предметної діяльності). Приймаючи до уваги цей факт, одним з найважливіших напрямків

роботи з формування готовності майбутніх офіцерів правоохоронних органів до охорони і забезпечення громадського порядку ми вважаємо створення в процесі професійної підготовки умов, що дозволять виявити унікальність особистості та забезпечать всебічний розвиток майбутнього офіцера МВС, його самопізнання, самовдосконалення і самореалізацію. На нашу думку, досягнення цієї мети видається можливим шляхом використання у навчально-виховному процесі особистісно-орієнтованих педагогічних технологій.

Аналізуючи основні положення особистісно-орієнтованого підходу до кожного курсанта, що відображає ставлення до кожного як до унікальної особистості та урахування його потреб, інтересів мотивує курсантів до отримання та осмислення нових знань, ми дійшли висновку, що застосування методик проблемного викладу матеріалу поєднані з заохоченням до аналізу, співставлення, викладом власних думок сприяють активному засвоєнню курсантами змісту майбутньої професійної діяльності, завдяки чому відбувається створення власного та неповторного стилю роботи.

Висновки. Отже, на основі аналізу практики професійної підготовки майбутніх офіцерів ОВС України та існуючого психолого-педагогічного досвіду вирішення проблеми формування готовності до професійної діяльності у майбутніх офіцерів у наукових дослідженнях були визначені педагогічні умови формування готовності з охорони і забезпечення громадського порядку у майбутніх офіцерів, впровадження яких у навчально-виховному процесі дозволило б зробити цей процес більш результативним.

Перспективи подальших досліджень. Доцільним напрямом подальших наукових пошуків є експериментальна перевірка обґрунтованих педагогічних умов та розробка методичних рекомендацій щодо їх впровадження.

Література:

1. Сухонос В. Актуальні проблеми підготовки суддів, прокурорів та працівників правоохоронних органів / В. Сухонос // Актуальні проблеми професійної підготовки суддів, прокурорів та працівників правоохоронних

органів: зб. матеріалів міжнародної науково-практичної конференції (м. Київ, 23 квітня 2009 року) / [редкол.: Г. П. Серeda (відпов. ред.), М. К. Якимчук, В. М. Куц та ін.]. – К., 2009. – С. 16–22.

2. Судові та правоохоронні органи України : навч. посіб. / В. В. Пашутін, Б. В. Бабін та ін. ; за ред. В. М. Бесчастного. – К. : Знання, 2007. – 286 с.

3. Крушельницька О. В. Методологія і організація наукових досліджень студентів : [навч. посіб.] / О. В. Крушельницька – К. : Кондор, 2003. – 193 с.

4. Каширин В. П. Психология и педагогика / В. П. Каширин. – М. : Академия, 2001. – 480 с.

5. Бабанский Ю. К. Проблемы повышения эффективности педагогических исследований (Дидактический аспект) / Ю. К. Бабанский. – М. : Педагогика, 1982. – 142 с.

References:

1. Sukhonos V. Aktual'ny problemy pidgotovky suddiv, prokyroriv ta pratsivnykiv pravookhoronnykh organiv / V. Sukhonos // Aktual'ni problemy profesyi noi pidgotovky suddiv, prokyroriv ta pratsivnykiv pravookhoronnykh organiv: zb materialiv mignarodnoyi naukovo-praktychnoyi konferentsiyi (m. Kyiv, 23 kvitnya 2009 roku) / [redkol.: G. P. Sereda (vidpov. red.), M. K. Yakimchuk, V. M. Kutz ta in.]. – K., 2009. – S. 16–22.

2. Sudovi ta pravookhoronni organy Ukrayiny: navch. posib. / V. V. Pashutin, B. V. Babin ta in.; za red. V. M. Beschastnogo. – K.: Znannya, 2007. – 286 s.

3. Krushel'nycz'ka O. V. Metodologia i organizaciya naukovykh doslydgen' studentiv: [navch. posib.] / O. V. Krushel'nycz'ka. – K.: Kondor, 2003. – 193 s.

4. Kashirin V. P. Psikhologia i pedahohyka / V. P. Kashirin. – M. : Academia, 2001. – 480 s.

5. Babanskiy Yu. K. Problemy povisheniya effektivnosti pedagogicheskikh issledovaniy (Dydaktycheskiy aspekt) / Yu. K. Babanskiy. – M.: Pedahohyka, 1982. – 142 s.